Universiteit
Leiden
The Netherlands

Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap

Rasker, M.N.A.

Citation

Rasker, M. N. A. (2022, October 18). *Woord en wetsteen: beschouwingen over schrijven op het snijvlak van kunst en wetenschap*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/3484291

Version:	Publisher's Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/3484291

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

16.

ALL ROADS LAY TOO OPEN

~~De zin staat er lang voordat het boek er is.~~ Lang voordat het verhaal zich aandient, staan er deze woorden:

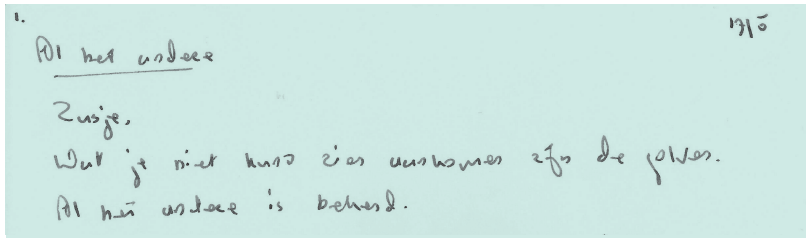
1.
Al het andere
Zusje,
Wat je niet kunt zien aankomen zijn de golven.
Al het andere is bekend.

Archiefdoos IKARA, schriftje 1 (Getijdenboek), 17 mei 2006

Aandoenlijk in z'n bescheidenheid en overmoed staat die **1.** daar in de linker bovenhoek van de pagina te wankelen—het is op ongeveer eenderde van het schriftje— alsof daarmee het werk is begonnen, *Hoofdstuk 1.* is afgedwongen louter doordat 'Al het andere' daar staat, vastberaden onderstreept.
Dat wil niet zeggen dat ik van daar verder kan:
– notities over de wordingsgeschiedenis van orkaan Katrina;
– een foto van de Atlantische *swell* aan de westkust van Ierland;
– een ingestoken velletje met mogelijke namen: Francesca / Fran, Martha, Gillian (Gail?), Kathy;
– maritieme termen: branding, stroming, golfslag, deining, zeegang, hekgolf.
En tussen deze bedrijvigheid door een fragment van een gedicht van Ted Hughes:

> *All roads lay too open, opened too deeply*
> *Every degree of the compass.*[47]

Een paar bladzijden verder hapert 'Al het andere' en gaat maandenlang op de waakvlam. Maar er is iets gebeurd: er is een vraag opgeworpen die mij intrigeert. Hoezo zie je de golven niet aankomen? Wat zijn of representeren die golven, anders dan de zee rondom? Naar wat verwijst 'al het andere'? Ik weet: zonder dat, zonder het "iets" dat ik nog niet weet, kom ik nergens.
Anderzijds, *a road too open* is ook weer geen goed plan.
De zin kwam te vroeg. Maar er is een gedachte opengebroken vanwaar de verbeelding zich verder ontvouwt. Onbezonken notities schetsen een construct waarlangs ik de vertelling "denken" kan.[48]

47 | Ted Hughes, 'Caryatides (2)', *Birthday Letters,* 1998.

48 | Vgl. Said (eerste annotatie): 'Is the beginning of a given work its real beginning, or is there some other, secret point that more authentically starts the story off?' (2012: p. 3). Essentie: tekst kent een begin en einde, het schrijven niet. Idem: het experiment kent begin en einde, het onderzoek niet. →

Van waar het tweeregelig citaat uit het gedicht *Caryatids (2)* destijds op mijn pad kwam weet ik niet meer. Dat ik ze hier aanhaal snap ik weer wel: ik meen er zin aan te ontlenen, terwijl voor een actuele toepassing de aanleiding op het eerste gezicht ontbreekt. Geruststellend is dat ik de regels op ieder moment kan verwijderen als blijkt dat hun aanwezigheid berust op een wankele aanname (of misplaatst gesnob). Geruststellend is ook dat ík hier de baas ben, en niet de "dingen" die zich gevraagd of ongevraagd in mijn tekst manifesteren; dat ik tekstueel als een *Marie Kondo*[49] mag heersen over het selectieproces waarbij soms iets bruikbaars sneuvelt terwijl een kwezelige passage de triage glansrijk overleeft.
Maar nee: dat is niet de lijn die ik wil volgen. Selectie impliceert dat de criteria bekend zijn, dat er sprake is van een vooropgestelde verwachting van de geschiktheid van dit of dat, 'scheiden naar kwaliteit' stelt het woordenboek onbarmhartig. Het is juist de barmhartigheid—fijn woord, beetje parmantig hier maar te mooi om te schrappen—jegens de woorden en de dingen en concepten en beelden die zich aandienen (of, even-goed, die me soms ontglippen of bedremmeld achterblijven omdat ze te sloom of te onpraktisch zijn), die de mogelijkheid schept betekenisvolle verbindingen te laten ontstaan of te leggen, waarvan je het bestaan op voorhand niet had kunnen bevroeden.[50]

Maar daarmee ben ik er nog niet. Als gezegd: *a road too open* is ook geen goed plan.[51]

Een terzijde om een vastloper te verdoezelen. Om het denken lenig te houden neem ik de dichtbundel van Hughes erbij en lees wat vooraf ging, *Caryatids (1):*

> *[…] In those days I coerced*
> *Oracular assurance*
> *In my favour out of every sign.*

'Those days', dat zijn de adolescente jaren van Hughes en zijn vriendengroep—literair, academisch, aanstormend,

49 | Marie Kondo, opruimgoeroe (website: 'Met haar magische methode ruim je niet alleen je huis op, maar ook je innerlijke zelf').

50 | Barmhartigheid wordt gekenmerkt door daden. →

51 | Begrenzing van het construct = reikwijdte van de tekstuele proefopstelling? →

hooghartig: *Stupid with confidence, in the playclothes | Of still growing […] we were careless | Of grave life* [52]
Zou ik me bij aanvang van dit schrijven ook hebben gewapend met de 'overmoed van onwetendheid' van wat dit hele project zou behelzen (vgl. die onnozele, dappere 1.)? Dat een zelf-opgelegde *carelessness*—het 'disorderly nest' als pose—me behoedde voor het besef van de omvang van deze zoektocht, omdat ik er anders überhaupt niet aan zou zijn begonnen? *Hmmm.* Een beetje hoogdravend, dit.
Dat neemt niet weg dát ik het smalle pad heb gezocht en ben gegaan, met links het ravijn van de hoogmoed en rechts die andere onbenoemde afgrondelijkheid; zoekend naar houvast, al dan niet *oracular,* bij alles wat op mijn weg kwam.

Dat de term "oracular" nu komt bovendrijven biedt een aanknopingspunt om opnieuw de verschijning van Kassandra in deze tekst onder de loep te nemen—ofschoon ik haar destijds zonder veel omhaal wegzette onder het kopje MISGREEP.

De mooie Kassandra, dochter van de koning van Troje, die van de god Apollo de gave kreeg de toekomst te kunnen voorspellen maar, omdat zij hem afwees, vervloekt werd met een categorische ongeloofwaardigheid… heeft zij me iets voor willen houden?
De paradox van het ongeloofwaardig orakel is dat zij een toekomst voorziet die als voorspelling pas dan, in dat toekomstig moment (dus: met terugwerkende kracht) als zodanig wordt herkend. De "voorzienigheid" bestaat louter bij de gratie van de uitkomst in de toekomst. In haar naakte bestaan, in het nu, is de voorspelling betekenisloos, of wartaal: een vernuftige / venijnige kruisverbinding tussen *self-fulfilling prophecy* en vicieuze cirkel. Want 'oracular assurance', daar kom je letterlijk niet uit: het sluit elkaar uit.
Mijn Kassandra mocht indertijd blijven, én ik verklaarde haar tot misgreep in de zin van: nutteloos in het licht van wat ik in dat hoofdstuk nastreefde. Dat laatste is dus niet zo, *maar wist ik veel.*

52 | De gedichten *Caryatids (1)* en *(2)* van Ted Hughes verwijzen naar de eerste ontmoeting met zijn toekomstige vrouw Sylvia Plath. Zij bezoekt Hughes en zijn vrienden bij de studentikose lancering van hun (eenmalige) tijdschrift *St. Botolph's Review,* waarin enkele van zijn vroege gedichten zijn opgenomen. Terwijl Hughes nog hoopt door te breken als dichter is Plath, een *Fullbright Scholar* aan Cambridge, dan al een gelauwerd dichteres.

Wat me destijds verleidde het boek van Christa Wolf uit de boekenkast te nemen was het lonkende *Voraussetzung*-thema, een motief dat evengoed naar de prullenbak wordt verwezen: '… zonder twijfel prachtig, hoogstaand, belanghebbend. Maar niet nu. Niet voor mij.' Opnieuw: zónder het te verwijderen. Het door te strepen desnoods.
Want die *Voraussetzung* gaat over wat nodig is om iets anders mogelijk te maken ('etwas, was vorhanden sein muss, um etwas anderes zu *ermöglichen*'). Dus door die passage niet te verwijderen stel ik feitelijk: ik weet nog niet wat nodig is, omdat ik niet weet wat ik ermöglichen wil—waarmee ik (nog) geen uitspraak kan doen over de status van de tekst of van het concept *Voraussetzung*.

Deze redenering neigt trouwens naar diezelfde vicieuze cirkel van 'oracular assurance', ik weet het—het is één van de redenen waarom het pad dat ik ga zo verdomde glibberig is.

Het heeft er alle schijn van dat ik—*in my favour out of every sign* —de woorden liever koester dan dat ik, als ware ik zelf het orakel (of Marie Kondo), op voorhand bepaal waarin de bruikbaarheid of levensvatbaarheid van een idee is gelegen. Maar dan nog kan ik dat proces van selectie / non-selectie niet precies benoemen—omdat ik de woorden niet heb, omdat ik er geen zicht op heb—en kan ik slechts achteraf vaststellen, o Kassandra, of wat ik toen schreef met terugwerkende kracht van betekenis is.[53]
Dus de vraag die opnieuw opspeelt is de vraag die zich aandiende vlak voordat ik met Heidegger in conclaaf ging—'Kan ik benoemen "wat" ik schrijf? Kan ik benoemen "waartoe"? Moet dat "nu"? En "hier"?'—die ik toen beantwoordde met vertwijfeling: 'Hoeveel moet je weten om verder te kunnen?' En, zo staat daarna geschreven (p. 72):

> ~~Als je op voorhand, al schrijvende als het ware (niks 'als het ware', wat ben ik hier nou aan het doen?), betekenis probeert te geven aan en in het geschrevene – als in: *significance* – onttrek je aan de tekst / aan wat ik nu schrijf de mogelijkheid in de toekomst (in een toekomstige constellatie van teksten) mee te bewegen~~

53 | *Oracular assurance:* zelf "ziener" zijn? →

~~met het geheel. Anderzijds wil je weer wél dat de tekst / wat ik nu schrijf op dit moment en in zichzelf van betekenis is; *meaningful.*~~

Nee, nóg kan ik niet benoemen “wat”, “waartoe”, waarom “nu”. Maar ik snap wel wat ik toen zeggen wilde. Het voorbehoud kan weg:

> Als je op voorhand, al schrijvende als het ware (niks ‘als het ware’, wat ben ik hier nou aan het doen?), betekenis probeert te geven aan en in het geschrevene —als in: *significance*—onttrek je aan de tekst / aan wat ik nu schrijf de mogelijkheid in de toekomst (in een toekomstige constellatie van teksten) mee te bewegen met het geheel. Anderzijds wil je weer wél dat de tekst / wat ik nu schrijf op dit moment en in zichzelf van betekenis is; *meaningful.*

> Het enige wat je niet ziet aankomen zijn de golven. Al het andere is bekend. De temperatuur, de wind, de stroming. De getijden.

Maya Rasker, *De vleugels van Ikara*, 2008 (openingszin)